

Pirjevcu seveda ne morem zameriti, da je s temi mojimi stališči kar mimogrede opravil, češ da je »menda zdaj popolnoma jasno, da izgubi sleherno veljavo večji del Goričarjevega članka... itn.« Prav tako mu ne morem zameriti tega, da niti v diskusiji o ustavnih osnutkih, pri katerih je sodeloval, niti v svojem polemičnem članku ni izrazil *svojega* stališča do gornjih vprašanj, ki so prav gotovo osrednjega pomena za problematiko, o kateri govorimo. Zamerim pa Dušanu Pirjevcu, ker se je do »jasnosti« o mojih stališčih dokopal na način, ki je pri resni in plodni polemiki nedopusten. Za resno in plodno štejem namreč takšno polemiko, ki vodi do resnično *jasnih* stališč v temeljnih vprašanjih, ki so sporna.

PRIPIS UREDNIŠKEMU ODBORU SODOBNOSTI

Izjavljam, da nikakor nisem imel namena omalovaževati prizadevanj tovarišev, ki so sodelovali v diskusiji o ustavnih vprašanjih. Do tega, da sem apostrofiral »tiste, ki se resnično identificirajo z našo socialistično skupnostjo«, pa sem bil, tako vsaj mislim, docela upravičen. Upravičen predvsem zaradi tega, ker so nekateri »kritični« udeleženci diskusije razlagali takšne ideje, katerih morebitna realizacija bi povsem podrla strukturo socialistične demokracije kot enotnega in celovitega družbenoekonomskega sistema. Takšne ideje so me pripeljale tudi do tega, da sem v svojem zapisu poudarjal, morda bolj kot bi bilo sicer potrebno, *družbeno* samoupravljanje, manj pa družbeno *samoupravljanje*.

Kar zadeva moj dolg do javnosti, ki mi ga uredništvo kliče v spomin, se tega dolga že dolgo zelo krepko zavedam. Upam tudi, da bo kdaj vendarle toliko časa, da bom ta dolg še utegnil izpolniti. Če pa želi kdo od tovarišev iz uredniškega odbora »Sodobnosti« že zdaj izvedeti, kako razlagam svojim študentom vprašanja o politiki, o materialni in duhovni produkciji, o ročnem in umskem delu in o podobnih rečeh, mu bom z velikim veseljem dal brati ustrezna skripta. Seveda me pa dolg, o katerem govorimo, ne odvezuje nekega drugega dolga: spregovoriti o perečih problemih socialistične graditve in zavzeti do njih takšna stališča, ki jih štejem za pravilna.

Jože Goričar

GLOSE IN KOMENTARJI

O RABI IN ZLORABI BESEDE »KLASIČEN«

Zadnje čase lahko slišimo in beremo besedo »klasičen« v vseh mogočih in nemogočih povezavah. Radijska napovedovalka nam že navsezgodaj potoži, kako težko je ustreči vsem ljudem, kajti »okusi so različni: eni so prijatelji *klasične* glasbe, drugi si želijo *moderne* muzike«. Tako dobimo že iz te besedne zveze nehote vtis, da je *klasično* nasprotje modernega. Ta vtis se nam še stopnjuje in okrepi, ko v časopisih beremo, kako se *klasična oborožitev* umika jedrskemu in raketnemu orožju, kako se *klasični način gradnje* umika mehansirani gradnji, kako bo atomska energija sčasoma izpodrinila vse *klasične*

energetske vire itd. Ali pa: odgovor, ki je bil že stokrat ponovljen (ki je torej že star, obrabljen in dolgočasen), postane že *klasičen*.

Raba pridevnika *klasičen* v navedenih primerih je gotovo zgrešena. Namesto besede *klasičen* bi v teh in podobnih primerih rajši zapisali *tradicionalen*, *konvencionalen*, *standarden*, *tipičen*, ali lepo po domače, *preizkušen*, *običajen*, *ustaljen*, *udomačen*, *dosedanji*, *pretekli*, *zgodovinski*, *nesodoben*, *včerajšnji*, *predvčerajšnji*. Ali karkoli. Samo ne *klasičen*. Zakaj *klasično* ni nekaj zastarelega in preživelega, ni nekaj, kar hira in odмира in jemlje žalosten konec, ampak nekaj, kar ima še danes življenjsko moč in mladostno svežino, nič manjšo kot pred stoletji in tisočletji, nič manjšo kot ob trenutku svojega početja. Zato tudi govorimo o *grških in rimskih klasikih*, ker nas še danes pritegnejo z neko magično silo, zato govorimo o *nemški klasiki* kot o nečem najvišjem in najbolj neminljivem, kar je ustvarila nemška književnost. Zato označujemo jezik Cezarjevih komentarjev, Ciceronovih govorov in Vergilovih heksametrov kot *klasično latinsčino*, ker se je ta jezik v resnici izkazal kot »večni mladenič«, ker je postal s svojo logično preciznostjo, čustveno dinamiko in monumentalno lepoto neusahljiv vir izraznih možnosti, ob katerem se še danes porajajo pesniške umetnine in se bogati terminologija sodobnih znanosti. Zato govorimo o *klasičnih umetninah* Periklejevih Aten, ki so »tembolj občudovanja vredne, ker so nastale v kratkem časovnem razdobju, pa kljubovale dolgim stoletjem. Vsaka od teh umetnin je že ob svojem nastanku razodevala nekaj starodavnega v svoji lepoti, v svojem zanosu pa je še zmerom sveža in živa. In tako se še danes razcvetajo v mladostni svežini, zob časa se ne dotakne njihove podobe, kot da jih obdaja dih večne pomladi in kot da je v njih duša, ki se ne stara« (Plutarh).

Klasično predstavlja potemtakem ravno nasprotje od zastarelega in preživelega: nekaj večno živega in mladega, nekaj, kar ni samo last včerašnjega, ampak tudi današnjega in jutrišnjega dne. Zgradbe Periklejevih Aten so sicer že ob svojem nastanku v svoji veličastni lepoti nosile pridih davnine, toda celo ta njihov videz starodavnosti je učinkoval mladostno osvežujoče. Sicer pa za *klasično umetnino* niti ni nujno, da bi morala nastati ravno pred stoletji in tisočletji. Nekaj *klasičnega* lahko nastaja in se poraja tudi danes, v novi obliki, z novo in bogatejšo vsebino, če to »novo« ni samo krik trenutne mode, ampak predstavlja neko zares enkratno, harmonično in popolno utelešenje vseh energij, hotenj in možnosti.

Beseda *klasičen* spada v svet estetskih kategorij, in kot taka označuje nekaj najpopolnejšega in najzrelejšega, nekaj, kjer se umetnikova ideja srečuje in združuje z materijo kamna in bron, barv in linij, zvokov, kretenj in besed v takšni skladni ubranosti, da je zabrisana zadnja sled ustvarjalnega napora. Praviloma se uporablja ta oznaka predvsem za umetniške stvaritve, le v manjši meri tudi za znanstvene izsledke. Zakaj samo polnokrvna umetnina ne pozna staranja in odmiranja, medtem ko lahko znanstvena resnica, najsi je bila ob svojem odkritju še tako pomembna in epohalna, ob odkritju neke druge znanstvene resnice izgubi svojo absolutno veljavnost.

V nekoliko razširjenem pomenu se beseda *klasičen* uporablja tudi kot kulturnozgodovinska oznaka: z njo se označujejo tista obdobja, ki predstavljajo nekakšno kulminacijo v duhovnem razvoju, obdobja, ko v nekem narodu nabreknejo vse skrite ustvarjalne žile in se do maksimuma uresničijo vse razpoložljive možnosti. Eno takšnih najbolj legendarnih obdobj v kulturni zgodovini človeštva je antika — ne ravno vsa antika od Homerja do Justinijana.

ampak predvsem njena najplodnejša perioda, Periklejeva doba v Atenah. Tedaj je mali grški narod v presenetljivo kratkem razdobju postavil solidne temelje vsem poznejšim filozofskim smerem in znanstvenim disciplinam ter v poeziji, kiparstvu in arhitekturi ustvaril umetnine, ki so bile poslej »vsem velikim osebnostim in vsem velikim dobam nekak zlat korektiv med mlado zaletelostjo in staro okorelostjo« (I. Prijatelj). Zato označujemo klasično obdobje antike tudi kot *klasiko par excellence*.

Seveda pa s tem še ni izčrpan ves široki spektrum pomenskih odtenkov klasičnega. Saj se je z njegovo opredelitvijo ukvarjala cela plejada uglednih estetov, kulturnih zgodovinarjev in filologov od Winckelmanna in Goetheja do W. Jaegerja, W. Mahrholza, H. Roseja, W. Schadewaldta, B. Schweitzerja in drugih. Definicije, ki so jih dali, so večkrat različne, včasih skoraj kontrarne. Enemu je klasičnost »plemenita preprostost in tiha veličina«, drugemu »popolnost v tostranstvu«, tretjemu »logičnost na področju lepote«, ali pa »simboličnost, ki skladno združuje življenjske tokove in ki v njej vidimo vzor, vzpodbudo in merilo«, »slovesna resnoba brez tesnobe, ljubka milina, ki ni igriva«, »zlata sredina med stilizacijo in posnemanjem narave«. Toda najsi so njihova naziranja med sabo še tako različna, v enem so si vsi edini: *klasično* ni nekaj starinskega, in še celo ne nekaj zastarelega, odrevenelega in preživelega, kot pri nas dandanes nekateri degradirajo ta pojem in ga zamenjujejo s pojmom klasicističnega. Epiteton *klasičen* je najvišje priznanje, ki ga lahko nekomu izrečemo. Resda je sam izraz izšel iz miselnosti antične razredne družbe. Prvi ga je v takšni zvezi zapisal rimski pisatelj Aulus Gellius, ko je postavil izraz *scriptor classicus* v nasprotje z izrazom *scriptor proletarius*: kakor se je namreč rimska družba njegovega časa delila na premoženjske razrede (*classes*), pri čemer so proletarci ostali na dnu družbene lestvice, podobno delitev je Gellius projiciral tudi v svet pisateljev, pri čemer bi najodličnejši, prvorazredni (nikakor ne najpremožnejši!) med njimi dobili naziv *classici*. Toda v toku stoletij je beseda dobila še vse drugačen prizvok, privzela si je globljo in zlahtnejšo vsebino.

Ali ne bi bilo škoda, ko bi ta beseda, ki ima za sabo tako bogato preteklost in ki se je v vseh časih skrbno distancirala od vseh pojavov pseudo-klasičnega in klasicističnega, klavrno končala svojo pot kot najbolj banalna oznaka zastarelosti? Škoda bi bila še tem večja in tem manj opravičljiva, ker nimamo surogata, s katerim bi lahko ustrezno nadomestili njen pomenski potencial.

Zato s to besedo ne smemo biti preveč radodarni in moramo trikrat premisliti, preden označimo obrambo pri kaki nogometni tekmi ali otvoritev pri kaki šahovski igri kot *klasično* ali preden zapišemo, da je vojna junta v neki južnoameriški državi »na *klasičen*, pučističen način zaključila aktualno politično dilemo te države«. Le tako bomo izrazu *klasičen* omejili pomenski obseg, da nam bo označeval samo to, kar je v resnici klasično, in se izognili nesmislu, ki se kot plevel razrašča po naših časopisih.

Ce hočemo imeti jezik, ki ne bo samo občevalno sredstvo v vsakdanjem razgovoru, ne samo posrednik pri nakupu, zamenjavi in prodaji materialnih dobrin, ampak tudi uporaben instrument za merjenje, ocenjevanje in tehtanje duhovnih vrednot, nam ne more biti vseeno, kako se meje med pomenskimi obsegi ene in druge besede preskakujejo in zabrisujejo, kako se besede, ki so usposobljene za označevanje najvišjih vrednot, zlorablajo in devalvirajo. Ali

da se izrazim nazorneje: s tem da nadevljemo premogu, nafti in drugim energetskim virom oznako, ki je vredna samo Sofokleja, Fidijsa, Goetheja, Prešerna in drugih duševnih velikanov, nehote profaniramo veličino in enkratnost njihove umetnosti. Če hočemo ohraniti stabilnost in trdnost naših izraznih možnosti, se moramo izogibati pojavi, ki bi ga lahko označili kot razvrednotenje našega besednega zaklada, ali z drugimi besedami, kot besedno inflacijo.

Kajetan Gantar

IMATE...?

Vprašanje, ki ga tu načentam, nikakor ni novo, kljub temu pa še zdaleč ni izgubilo svoje aktualnosti.

Spominjam se številnih ugotovitev, predlogov in apelacij, ki so jih naši prosvetni delavci objavili bodisi v dnevnem časopisju bodisi v *Prosvetnem delavcu* na podlagi bogatih izkušenj iz prakse z najboljšim namenom, da bi prispevali k spremembi sedanjega stanja pri nas v založništvu in distribuciji tako imenovane zabavne literature.

Ne bi se spuščal v razglabljanja — saj to ni namen tega kratkega zapisa — kako vplivajo na mladino razni X-100 romani, mali romani, zeleni dodatki, trista čuda, filmski sveti, strip revije itd. — ali je ta vpliv vzgojen ali ne. Omenil bi le zapis (pred meseci je bil objavljen v *Delu*), v katerem se neki slavist pritožuje, kako srbohrvaška šund literatura kvari jezikovni čut njegovih dijakov, in v katerem predlaga kot edino možno rešitev izdajanje slovenskih prevodov kvalitetnih kriminalk ali utopističnih romanov.

Take slovenske prevode sedaj pri nas tudi imamo in so precej kvalitetnejše berilo od prej omenjene šund literature, vendar problem, ki smo ga zastavili, še vedno ni rešen. Slovenska zabavna literatura — Detektiv, Črno-beli zvezki, Tovarišev NN — je v naših kioskih pastorek, potisnjena ob stran, izgubljena v poplavi srbohrvatskih zvezkov najslabše kvalitete, ki s kričeče barvnimi naslovnimi stranmi in vsemi mogočimi klišeji privlačujejo pozornost mimoidočih. V več ljubljanskih kioskih in trafikah, ki sem jih obšel, sploh niso prodajali tovrstne slovenske literature. Drugod jo je imel prodajalec skrito pod pultom ali pa izobešeno na manj vidnih mestih, često tudi ni bil z njo na tekočem; le v dveh, treh primerih ni bilo tako.

Še ostreje se nam prikažejo ti čudni pojavi v naši distribucijski mreži, če načentamo vprašanje distribucije revialnega tiska. Nikjer, v nobenem kiosku in nobeni trafiki (če koga zanima številka, v nobenem izmed enaindvajsetih kioskov in trafik, pri katerih sem povpraševal) nisem mogel kupiti niti *Sodobnosti* niti *Perspektiv*. Tako sem spoznal, da teh dveh revij, ki izhajata v Ljubljani, v Ljubljani ne moreš kupiti (vsaj v kioskih in trafikah ne). *Probleme* in *Ekran* so prodajali nekako v četrtini kioskov in trafik — *Probleme* manj, *Ekran* več. —

Kadar sem spraševal po *Sodobnosti* ali *Perspektivah*, sem imel vtis, da prodajalec misli, da se norčujem iz njega, oziroma da me ima najmanj za čudaka. Na vprašanje, zakaj ne naročijo teh revij, sem dobil vedno isti odgovor, da oni takega ne »drže«. Nihče mi tudi ni vedel svetovati, kje bi te revije lahko kupil. Zgodilo se je celo, da so me prepričevali, kako so X-100 romani ali zeleni dodatki napeti in da ne moreš prenehati z branjem, če enkrat začneš. Neki prodajalec mi je na veliko začudenje odvrnil, da ima *Sodobnost*. Ko pa je revijo